

VUE NYHEDSBREV

• NR. 6 • DECEMBER 2009 •

VIDENCENTER FOR
UDDANNELSES- OG
ERHVERVSVEJLEDNING

Indhold i VUE Nyhedsbrev nr. 6

- Side 3 **Carla Tønder Jessing og Lene Poulsen**
Om indholdet i VUE Nyhedsbrev nr. 6
- Side 5 **Jørgen Thorslund • UC Lillebælt**
Apropos klimatopmødet: Vejledning og karriereudvikling i orkanens øje
- Side 9 **Anita Lindquist • Københavns Universitet**
Universitetsvejledningen kan blive en endnu bedre investering
- Side 12 **Helle Johnsen • Pædagoguddannelsen Jydsk, VIA UC**
Et vejledende seminarium
- Side 16 **Per Bram • UU Vestegnen, Region Hovedstaden**
Karrierevalgsperspektivet i UU's vejledningsindsats
- Side 19 **Alice Petersen • UC Lillebælt**
Virkningsevaluering – Det virker!
- Side 23 **Trond Beldo Klausen • Aalborg Universitet**
Sociale forskelle i valg af videregående uddannelse
– lærernes og vejledernes rolle
- Side 27 **Lone Nordskov Nielsen og Carla Tønder Jessing • VUE, VIA UC**
PRESTO – At lære-at-lære og Peer education i en europæisk kontekst

Udgiver
Videncenter for Uddannelses- og Erhvervsvejledning

Ansvarshavende redaktion
Carla Tønder Jessing
Videncenter for Uddannelses- og Erhvervsvejledning

Layout
VIA Kommunikation • ordrenr. 1672 • 12.09 • ropl

Fotos
Carla Tønder Jessing • Karin Lodberg

ISSN
1902-6269

Copyright
© 2009
Videncenter for Uddannelses- og Erhvervsvejledning
VUE Nyhedsbrev udgives som
elektronisk nyhedsbrev to gange om året

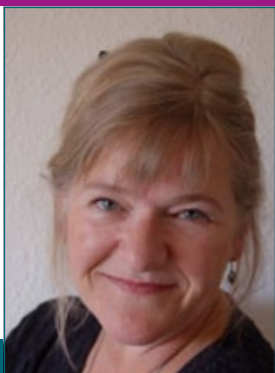
Videncenter for Uddannelses- og Erhvervsvejledning
Rudolfgårdsvej 1 • 8260 Viby J • +45 8755 1898
ctj@viauc.dk • www.vejledning.net

Om indholdet i VUE Nyhedsbrev nr. 6

Carla Tønder Jessing videntcenterleder
• VUE i VIA UC • ctj@viauc.dk

Lene Poulsen lektor • faglig koordinator
• VUE i UCC • lp@ucc.dk

Velkommen til VUEs sjette nyhedsbrev

VUEs nyhedsbrev er til alle, der gerne vil følge med i arbejdet i Videncenter for Uddannelses- og Erhvervsvejledning - og til alle, der arbejder med eller interesserer sig for vejledning.

Vi har en særlig funktion i VUE - vi skal ikke praktisere vejledning, men udforske den og formidle de resultater, vi finder. Det gør vi her i nyhedsbrevet og på vores hjemmeside, samt i de publikationer, vi har udsendt.

I Nyhedsbrev nr. 6 har vi sat **fokus på strategier for vejledning i de videregående uddannelser, herunder set fra et lederspærpektiv og set fra en karrierevejledningssynsvinkel** - det handler de fire første artikler om.

Vi har bedt en række personer fra professionshøjskoler/UCer, et universitet og et

UU om at give deres bud på strategitænkning og karrierevejledning i de videregående uddannelser - buddene kommer her fra UC Lillebælt, VIA UC og Københavns Universitet. Og vi bringer et bud på karrierevejledningspraksis i et UU-center, set fra et lederspærpektiv.

Andre aspekter af vejledning belyses i følgende artikler:

- En artikel om en metode til evaluering af vejledningen i en professionshøjskole.
- En artikel om sociale forskelle i valg af videregående uddannelser - *på trods* af lige muligheder i form af karakterstandpunkt. Artiklens forfatter, Trond Beldo Klausen, var desuden oplægsholder på Årsmøde for Studie- og Erhvervsvejledere ved de videregående uddannelser den 26.-27. november 2009.

- En kort artikel om 'peer education' som metode i bestræbelserne på at få unge til at gennemføre en ungdomsud-dannelse – erfaringer fra et EU-projekt.

På VUEs hjemmeside www.vejledning.net finder du nyheder, projektrapporter, VUEs publikationer, konferenceoplæg, beskrivelse af VUEs projekter og organisation

og meget andet. Her kan du også finde de tidligere nyhedsbreve.

Vi vil gerne modtage reaktioner og kommentarer til nyhedsbrevet – så skriv til os, adresserne finder du på www.vejledning.net under kontakt.

Rigtig god læselyst!

Apropos klimatopmødet:

Vejledning og karriereudvikling i orkanens øje

Jørgen Thorslund *prorektor*
• UC Lillebælt • jpnt@ucl.dk

Selv om orkansæsonen er ved at være slut på den nordlige halvkugle, så er der turbulens i uddannelser, som ikke alene er sæsonbestemt. Optaget til de videregående uddannelser viste tegn på stabilisering i 2009 efter flere år med særlig stor nedgang på mange professionsrettede områder. Men man behøver ikke at være klimaforsker for at kunne forudsige, at uvejret vil vende tilbage. Studie- og karrierevejledningen udgør en nøgelfunktion i forhold til at kunne facilitere studerendes navigation i et omskifteligt vejr og et klima under forandring. Opgaven for vejledning og karriereudvikling er omfattende og kompleks – måske fungerer vejledning som navigation midt i orkanens øje?

I denne artikel vil jeg reflektere lidt over vejret og klimaforandringerne - rammer og strategier for vejledning/karriereudvikling. Mit barometer vil være præget af et ledelsesperspektiv – idet jeg har overtaget det direktionmæssige ansvar for vejledning og karriereudvikling i UC Lillebælt. Som beskrevet af Ulla Viskum i [VUE nyhedsbrev nr. 5/2009](#) har UC Lillebælt netop gennemført et større udviklingsprojekt for studievejledningen i UC Lillebælt. Vores næste skridt vil være at vurdere hvordan ændringer i organisering af vejledningen bedst modsvarer morgendagens kuling.

Er det uvejr eller klimaforandring?

Grundlæggende må vi besinde os på en dybtgående kulturel forandring, der ændrer på betingelserne for at vejlede om erhvervsmuligheder og uddannelse. Den kulturelle frisætning som Thomas Ziehe benævnte den tendentielle og vidtgående individualisering for snart 30 år siden, er nu et grundvilkår for alle. Traditioner nedbrydes, der skal træffes valg og den stabile psykiske konstitution, der tidligere udgjorde et solidt ankerpunkt for stormpløkker, er nu afløst af et livslangt identitetsarbejde.

Der er efterhånden bred enighed om at socialisationsforholdene er radikalt ændret – klimaet er under ændring. Det betyder nye vilkår for vejledning og forventning om vejledning for snart alle livets områder og faser – senest vejledning for bedsteforældre med papbørnebørn. Det store vejledningsspørgsmål er imidlertid, om man skal bygge læhegn eller sætte sejl? Skal man søge at beskytte og skærme studerende for senmodernitetens kompleksitet – sørge for skolerammer og klasselærere eller mentorer, der følger på vej gennem hele uddannelsen? Eller skal man modsat hærde de studerende og gøre dem robuste over for det skiftende

vejrlic ved at lade indre kompleksitet i uddannelsen svare til den ydre kompleksitet i det samfund og den profession, de efterfølgende skal arbejde og udvikle sig i?

Svaret er ikke enkelt og rådene til professionshøjskolerne skifter fra dag til dag, uanset om der lyttes til politikere eller forskere - fx AKF der ift. forebyggelse af frafald først peger på,

"at gruppen af studerende er differentieret. Professionsbacheloruddannelserne præges af en elevgruppe med stor aldersspredning, som har mange forskellige livserfaringer og meget forskellige forudsætninger for at gennemføre den påbegyndte uddannelse."

Og dernæst anbefales

"For at skabe bedre elev-elev-relationer og elev-lærer-relationer ser det ud til at være afgørende, at de studerende har en stabil klassetilknytning frem for mange skift, som kan være følgen af fx individualisering, modulisering og ansvar for egen læring. Der synes at være behov for veldefinerede undervisningsrum, såvel deltagermæssigt som indholdsmæssigt. Spørgsmålet er derfor, om "stamklassen" bør være udgangspunktet for de fleste undervisningsaktiviteter." ¹

For mig at se må professionshøjskolerne adressere det turbulente vejr og vejlede de studerende i forhold til, at det ikke går over. Livslang læring er blevet et grundvilkår for alle og ikke blot for grupper med svag uddannelsesbaggrund. Derfor må vi anerkende et stadigt og livslangt vejledningsbehov - for alle - men samtidigt søge at gøre de studerende selvhjulpne gennem karrierevejledning, således at de også efter grunduddannelsen kan navigere i stormen.

¹ Torben Pilegaard Jensen, et al: "Professionsbacheloruddannelserne De studerendes vurdering af studiemiljø, studieformer og motivation for at gennemføre", AKF 2008

Meteorologer og vejrprofeter: Professionalisering og arbejdsfordeling

Optagelses- og gennemførelsesvejledningen i forhold til mellemlange videregående uddannelser har efterhånden flere årtier på bagen, men den har været organiseret på meget forskellige måder og med noget forskellig fokus, bl.a. afhængigt af om der har været stor søgning til den enkelte uddannelse, eller om kravet har været at optage flere og de bedst motiverede studerende. Optagelsesvejledningen har nok været mest systematisk - drevet af rekrutteringspresset - mens gennemførelsesvejledningen har varieret langt mere. Karrierevejledning har været en sjælden foreteelse - måske også begrundet i de fleste professioners egalitære selvpfattelser. I vores profession gør man ikke karriere! (Vi har alle en mening om vejret).

Afdækning af vejledningspraksis i UC Lillebælts uddannelser viser en tilsvarende stor variation, der delvist kan forklares med forskelle i studerendes søgemønstre og rekrutteringsforhold. Nok så væsentligt som forklaring på forskelle er den ledelsesmæssige prioritering af området og ikke mindst den organisering og tilrettelæggelse som de ansvarlige vejledere har fundet hensigtsmæssig. Vejledningsområdet har været stærkt præget af ildsjæle med et stærkt personligt engagement. Derimod kan det måske være vanskeligere at finde klare faglige kriterier og standarder, som kan begrunde de store forskelle mellem uddannelser, hvis studerende på mange måder ligner hinanden.

Med stigende rekrutteringsvanskeligheder først i udkantsområder og efterhånden over hele landet er der blevet sat stor fokus på vejledningen i hele uddannelses-systemet. Vejledningsreformen har bl.a. søgt at styrke professionalisering gennem tydeligere arbejdsdeling - fx etablering af

UU- og Studievalgscentre, kompetenceudvikling af medarbejdere samt direkte uddannelseskraft til alle nye vejledere.

Disse reformtiltag har – så vidt jeg kan overskue – været nødvendige og har rammesat et løft af vejledningskvaliteten. I professionshøjskolerne – som nu favner langt de største professionsuddannelser – udestår behovet for en reorganisering, således at vejledningens kvalitet overalt i den enkelte professionshøjskole lever op til fælles standarder. Ligeledes er det afgørende at forskelle i vejledningens tilrettelæggelse mellem de enkelte uddannelser fremstår som aktive og velbegrundede valg og ikke som historiske og personafhængige vurderinger. Forskellige måder at tilrettelægge vejledning på kan være begrundede og de kan danne grundlag for eksperimenter og videndeling til gavn på tværs, men dette fordrer et fælles sprog, fælles kvalitetskriterier og systematisk videndeling.

Hvordan kan vi styre skibet i stormen?

Umiddelbart kan professionshøjskolerne med den enstrengede ledelse beslutte at integrere studievejledningen i en samlet funktion, således som fx IT-funktionerne de fleste steder er organiseret. En sådan organisering rummer dog den risiko, at forskelle i vejledningsbehov mellem de enkelte uddannelsesområder overses, og man ender med ensartet standard, som ikke dækker behovene særligt præcist.

Alternativt kan man etablere en løst koblet organisation med en tværgående koordinator, der understøtter videndeling. Svagheden ved en sådan model, hvor samarbejde og samspil næsten bliver frivilligt er, at den lokale tilrettelæggelse kan fortsætte med svag professionalisering til følge. CVU-institutionernes historie 2002-07 rummer mange illustra-

tioner af svaghederne ved løst koblede organisationer.

Valget mellem de to alternativer – fælles organisation eller løst koblet netværk – rummer yderligere den forenkling, at det kan være, at visse dele af vejledningen med fordel kan integreres, mens andre dele tilrettelægges med uddannelsesspecifikke forskelle. Måske kan en enstrengt indgang til information om den samlede professionshøjskole være hensigtsmæssig for alle potentielle ansøgere, der er usikre på hvilken uddannelse, der er mest hensigtsmæssig, mens de mere afklarede direkte kan visiteres til den ønskede uddannelse. Tilsvarende kan karrierevejledningen – og overlap mellem karriereperspektiver på tværs af uddannelser – måske bedst tilrettelægges som et fælles system med fleksible muligheder og adgang til vejledning på flere niveauer. Både af vejledningsfaglige grunde og af hensyn til at de økonomiske ressourcer er knappe, kan det måske være en fordel at opbygge fælles karrierevejledning, frem for at de enkelte uddannelser skal til hver for sig at opbygge sådanne kompetencer.

Vinden skifter igen i morgen – hvilken kurs skal sættes?

I UC Lillebælt vurderer vi, at differentiering er blevet et grundvilkår! Potentielle studerende fremstår stadig mere differentierede – læringsbehov og læringsstrategier differentieres. Samtidigt differentieres aftagerbehovene og behovet for profilering indgår snart i enhver professionsvirksomheds identitet og samspil med sine brugere. Vores svar på denne ydre kompleksitet er at styrke den indre kompleksitet gennem at differentiere uddannelserne og vejledningen af de studerende. Men vel at mærke en differentiering, der ikke blot skaber forskellighed, men som samtidigt søger at opnå samspil og udveksling mellem de forskellige ud-

dannelsesspor og specialiseringer, som de enkelte uddannelser arbejder med.

Forskelle mellem uddannelsesmodeller er kun interessante i et læringsperspektiv, hvor der til stadighed afsøges forskellige løsninger og udveksles erfaringer – skabes fælles læring. Er det alene forskellige uddannelsesstilbud på supermarkedets hylder reduceres muligheden for metalæring. En trainee-model for pædagoguddannelse med samtidig ansættelse i en pædagogisk institution og deltagelse i pædagoguddannelse rummer gode kvaliteter, men den største gevinst opstår, når der udveksles erfaringer med andre differentieringsformer for pædagoguddannelsen. Den kommende pædagog – og tilsvarende sygeplejerske, radiograf osv. – vil herigennem gøre sig erfaringer med at være del af noget særligt. Få erfaring med at arbejde med en profil – og dermed blive bedre rustet til at kunne fungere i en profession, hvor der både tydeliggøres profiler for enhver offentlig virksomhed (daginstitution, skole, hospitalsafdeling osv.), og hvor det altid kan være anderledes.

Tilsvarende må gennemførelses- og karrierevejledningen kunne adressere differentieringen og de stadige valg. I valget mellem de to ovennævnte måder at organisere studievejledningen på – fælles afdeling eller løst netværk – vælger vi atter det tredje. Vi forventer at iværksætte et implementeringsprojekt for studievejledningen, der gennem en trinvis afprøvning vil søge at eksperimentere med områder, hvor der laves fælles organisering af vejledning og andre områder, hvor den organiseres i den enkelte uddannelse og alene sammenkobles gennem fælles standarder, fælles kvalitetsarbejde og et videndelende netværk.

Vi kan ikke spå om vejret på længere sigt – kun med stor usikkerhed udover de 5 døgn – men vi kan med vejledning i orkanens øje, når der er rum og behov for refleksion, give relevant vejledning om påklædning og den turbulens, der kommer, når den studerende igen begiver sig ud i det omskiftelige vejr.

Universitetsvejledningen kan blive en endnu bedre investering

Anita Lindquist Områdeleder

- Studie- og Karrierevejledningen
- Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet
- anl@hum.ku.dk

Når vi på uddannelsesinstitutionerne laver strategier for vejledning, skal vi balancere mellem lovkraft, institutionernes mål i udviklingskontrakterne samt de studerendes behov. Hvordan håndterer vi det i praksis? Hvad skal vejledningens funktion og rolle være? Og hvilke udfordringer står vejledningsledelserne over for?

Professionalisering af vejledning på universiteterne

Universiteterne har en lang tradition for studenterbåret vejledning. Professionaliseringen af vejledningsområdet har først for alvor taget fart med implementeringen af universitetsloven fra 2003, hvor vejledning for første gang blev skrevet ind i universiteternes lovgrundlag. Antallet af fastansatte vejledere med akademisk baggrund og efteruddannelse inden for vejledning er steget markant de seneste 6 år. Desuden er vejledningens virkefelt i rivende udvikling, og vejledningens funktion på universiteterne er til stadig forhandling.

Vejledning og organisation

Der har både fra politisk side og på uni-

versiteterne været en tendens til at se vejledning som en problemløsende service- og støttefunktion for de studerende og et organisatorisk "vedhæng" til universiteternes kerneydelser. Vejledningsledelserne har flere steder udfordret denne opfattelse af vejledningens virkefelt og arbejdet systematisk for at få vejledningen placeret centralt i organisationen, i direkte tilknytning til uddannelsesaktiviteterne og -ledelsen.

Placeringen som et centralt tandhjul helt inde i maskinrummet giver mulighed for, at vejledningen kan agere strategisk og aktivt bidrage til den løbende kvalitetsudvikling af uddannelserne i samarbejde med uddannelsesledelser, undervisere og universitetspædagogiske funktioner.

Vidensopsamling

I vejledningen opfanges viden om de studerendes forskelligartede profiler, studieliv, tvivl, ønsker, studiekompetencer, karriereovervejelser osv. Desuden opsamles viden om, hvilke faktorer der er afgørende for, at de studerende gennemfører uddannelsen. Mange vejledningsenheder varetager endvidere brobygningstiltag mellem studerende og arbejdsgivere, hvil-

ket giver en stor indsigt i kompetencekravene på arbejdsmarkedet og udfordringer ved overgangen fra studium til job.

Optimal udnyttelse af ressourcerne

Ressourcerne til vejledning bliver først udnyttet optimalt i det øjeblik, at den viden, som vejlederne får gennem kontakten til de studerende, systematisk bliver opsamlet og anvendt strategisk i uddannelsesplanlægningen. På den måde kommer vejledernes ekspertise de studerende til gode på flere niveauer: Dels i den konkrete vejledningssituation, og dels gennem overlevering af viden til de øvrige aktører, som er involveret i de studerendes uddannelse. Dermed bidrager vejledningen til en stadig bedre tilrettelæggelse af studieforløbet. Vejledningsledelsens udfordring er derfor at sørge for

- at denne strategiske rolle bliver defineret ind i institutionens strategigrundlag
- at vidensopsamlingen og videreformidling af viden sker i praksis
- at vejledernes viden og erfaringer bliver omsat til konkrete vejledningstiltag

Vejledning som integreret pædagogisk aktivitet

Det er en god investering at lade vejledningen være en integreret del af et universitetsforløb, og ikke kun noget, som studerende møder, hvis de har brug for hjælp. Den strategiske tilgang til vejledning medfører, at der i stadigt større omfang bliver prioriteret midler til de proaktive, forebyggende og studieunderstøttende aktiviteter. Vejledningen får dermed en pædagogisk funktion i højere grad end en informerende funktion. De traditionelle vejledningsindsatser bliver suppleret af aktiviteter, der har til formål at udvikle de studerendes 'studie- og kar-

rierekompetencer'. Det vil sige de ikke-fagspecifikke kompetencer som de studerende skal udvikle for at få størst muligt udbytte af studierne, træffe kvalificerede valg i uddannelsesforløbet samt begå sig på arbejdsmarkedet efter endt uddannelse.

Vejledernes kompetenceprofil

Der er altså store krav til den enkelte vejleders kompetenceprofil. Det er ikke tilstrækkeligt, at vejlederen mestrer samtalemetoder og har en stor viden om institutionens regelsæt. Vejlederen må også have viden om de studerendes læreprocesser i relation til studie- og karrierekompetencerne. En forudsætning herfor er, at vejlederne har en grundlæggende pædagogisk forståelse. Samtidig skal vejlederen kunne agere strategisk i organisationen.

Udfordringer om samspil

Hvis vejledningerne vil indtage en central position på universitetet, er det afgørende, at de kan udfylde rollen. Vejledningsenhederne må opbygge en solid ekspertise inden for studieliv, studiekompetencer og karriereforskel. Og det er afgørende, at de formår at konkretisere denne viden til indsatser, som giver mening for både de studerende og for universitetet.

Vejledningens virkefelt bevæger sig dermed ind over grænsen til domæner, som har været forbeholdt undervisere, studienævn og universitetspædagoger. En stor udfordring er derfor løbende at drøfte mål, ansvarsfordeling og grænseflader med disse aktører - og finde takten i samspillet om at tilrettelægge det gode studieforløb.

Se strategi for studie- og karrierevejledningen på Københavns Universitet på: <http://studievejledning.ku.dk/strategi/>

Eksempler på, hvordan vejledningen på Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, har forsøgt at arbejde mere strategisk og integreret i de studerendes uddannelsesforløb:

Studiestart: Surveys og interviews blandt tutorer og nystartede studerende har givet viden om, at der er behov for en klarere eksplicitering af akademia, studiekultur og karriereperspektiver på første studieår. Derfor får alle nystartede studerende nu kurser i studieteknik og bliver introduceret til studieplanlægning samt til fagets arbejdsmarked. Desuden er der iværksat et udviklingsprojekt, der har til formål at forbedre undervisningen på første studieår. Se Det Humanistiske Fakultets Studiestartstrategi her: <http://uddannelsesstrategi.hum.ku.dk/studiestart/>

Gennemførelse: Universiteterne har siden 2008 afholdt lovpligtige samtaler med studerende, som er forsinkede i studierne. KU har udviklet en samtalerapport, hvori vejlederne noterer, hvilke faktorer de studerende nævner som afgørende for forsinkelsen, og hvilke behov de peger på som afgørende for at kunne fortsætte studierne. Rapporterne giver os et kvalificeret input til den løbende udvikling af forebyggende indsatser. Fx får en stor del af fakultetets studerende nu tilbud om studieprocessamtaler allerede tidligt i studieforløbet. Samtidig informeres studienævnene om eventuelle administrative og studiestrukturelle barrierer, som samtalerne måtte afdække.

Læs mere om både gennemførelses- og studieprocessamtalerne på:

<http://uddannelsesstrategi.hum.ku.dk/gennemfoersel/>

Se tilbud om skrivehjælp:

<http://studieportal.hum.ku.dk/studievejledning/skrivehjelp/>

Karrierevejledning: At tage ansvar for de studerendes karriere og arbejdsmarkedsparathed er meget mere end at indføre kompetencebeskrivelser i studieordningerne og bede vejlederne om at give de studerende en beskæftigelsesstatistik og et jobsøgningskursus. Vi kan som vejledere spille en central rolle i arbejdet for at styrke de studerendes 'employability' i bred forstand igennem hele

deres uddannelsesforløb. Det kan fx gøres ved:

- At give de studerende værktøjer til at sætte ord på deres kompetencer og karriereønsker, fx via læringsportfolier og tilbud om workshops
- At medtage karriereperspektivet i de vejledningsindsatser, der har fokus på valg i uddannelsesforløbet
- At tilbyde kurser inden for projektstyring, mundtlig formidling, organisationsforståelse osv.
- At afholde projektorienterede workshops, hvor de studerende får mulighed for at bringe fagligheden i spil i en praktisk sammenhæng
- At tilbyde brobygningsaktiviteter som praktik, job-messer, mentorordninger, projektformidling osv.

Desuden kan vejledningen bidrage med sin ekspertise om arbejdsmarkedskompetencer, når der fx iværksættes universitetspædagogiske tiltag over for underviserne med henblik på at udvikle undervisnings- og eksamensformer, der i højere grad afspejler praksis på arbejdsmarkedet.

Se konkrete eksempler på tilbud der understøtter de studerendes karrierekompetencer:

<http://www.joblab.hum.ku.dk>

<http://studieportal.hum.ku.dk/studievejledning/karriere/>

Deltagelse i Læringsenheden: Studie- og Karrierevejledningens projekter af tværgående, pædagogisk karakter varetages i regi af fakultetets læringsenhed. De aktuelle projekter som vejledningen deltager i, er følgende:

Skrivning i fagene

Brobygning til gymnasieskolerne

Læringsportfolier for studerende

Definition af studie- og karrierekompetencer

Førsteårsundervisning

Se beskrivelser på: <http://laering.hum.ku.dk/>

Et vejledende seminarium

Helle Johnsen lektor

- Studievejleder
- Pædagoguddannelsen JydsK, VIA UC
- hjo@viauc.dk

Denne artikel beskriver og diskuterer vejledning på Pædagoguddannelsen JYDSK, VIA University College fra et studievejlederperspektiv. Det er et perspektiv, der kun i ringe omfang vil inddrage de studerendes perspektiv, og som fra et ledelsesperspektiv måske vil blive anset for at være lidt vel optimistisk i sin perspektivering af mulige forbedringer og udvidelser.

På Pædagoguddannelsen JYDSK har vi tradition for at tilbyde de studerende en række forskellige former for vejledning, der overordnet kan opdeles i studievejledning og faglig vejledning¹. I praksis kan der være enkelte overlap mellem de to kategorier, men i denne artikel vil jeg udelukkende fokusere på studievejledning.

Studievejledningens organisering

På Pædagoguddannelsen JYDSK fylder studievejledning meget i seminariets selvforståelse, og det er også et område, der tildeles forholdsvis mange ressourcer. Dette skyldes ikke alene et aktuelt fokus på økonomisk afkast i forbindelse med rekruttering og frafaldsreduktion, men at vi

har tradition for at tilbyde de studerende studievejledning gennem hele uddannelsen, og at vi har et erfarent og velkvalificeret vejlederkorps blandt de fastansatte undervisere.

Vejledningen er opdelt i rekrutteringsvejledning, gennemførelsesvejledning og i mindre grad udslusningsvejledning. I denne artikel vil jeg primært fokusere på gennemførelsesvejledningen. Og jeg vil indledningsvis nævne, at jeg som ekstern studievejleder (rekrutteringsvejleder) ser en mulighed for, at vi gennem en realistisk og ordentlig orientering om uddannelsens indhold kan forsøge at minimere både frafald og uddannelsesomvalg. Dette sagt i en kontekst, hvor uddannelsesmæsser og kampagner primært handler om at sælge uddannelse, og hvor uddannelser i stedet for at konkurrere kunne bruge hinandens erfaringer og ressourcer.

Gennemførelsesvejledning

På Pædagoguddannelsen JYDSK, hvor undervisningen er organiseret omkring stamhold med ca. 32 studerende og et tilknyttet undervisersteam, møder de studerende studievejledning i flere forskellige former. Hvert stamhold tildeles en studie-

¹ Studieordning for VIA University College. Pædagoguddannelsen JYDSK, Randers og Grenå. Uddannelse til professionsbachelor som pædagog. Gældende pr. 1. februar 2009.

vejleder. Studievejlederen er kontakt- og bindeled til den studerende uddannelsen igennem, hvor tyngden i studievejledningen er lagt på uddannelsens første semestre.

Seminariets teamstruktur gør det muligt at etablere et solidt samarbejde mellem studievejleder og undervisergruppe omkring det enkelte stamhold. Det er et samarbejde, der fra studiestart handler om, at gøre *elever til studerende*. I denne sammenhæng ses studievejlederen som et kvalificerende mellemed, der medvirker til at forstærke kommunikationen mellem studerende og underviserteam.

På stamholdet tilrettelægges studievejledningen som *skemalagt studievejledningstid*, hvor indholdet er mere eller mindre eksistentielle oplæg og diskussioner om det gode studieliv og studiemiljø, herunder en introduktion til uddannelsens organisatoriske opbygning og konkrete studieaktiviteter. På 1. studieår har de studerende *skemalagt studiemetodik*, der omhandler læringsstile, læsestrategier, notatteknik, opgaveopbygning. På uddannelsens 2. og 4. semester er der obligatoriske individuelle studievejledningssamtaler.

Frivillige individuelle studievejledningssamtaler

De individuelle studievejledningssamtaler findes i to udgaver på Pædagoguddannelsen JYDSK. Alle studievejledere har et begrænset antal *rådighedstimer* i deres årsværk. Det er timer, der bruges til frivillige studievejledningssamtaler, hvor det er den studerende, der er opsøgende. Disse samtaler er primært med studerende, der har akutte problemer, studerende der har *ondt i livet* af forskellige årsager, eller studerende der har brug for erklæringer om studieaktivitet til eksterne samarbejdspartnere. Det er også med denne form for individuel samtale, at jeg som studievejleder har mulighed for at

reagere, når jeg oplever, at en studerende giver udtryk for at være på vej væk fra uddannelsen.

Obligatoriske individuelle studievejledningssamtaler

Men alle studerende har brug for studievejledning for at kunne optimere deres studieforløb. På JYDSK afholder vi obligatoriske studievejledningssamtaler med alle studerende på 2. og 4. semester. Det er samtaler af 35 minutters varighed, hvor omdrejningspunktet er den studerendes opfattelse af sig selv i forhold til en række studiemetodiske/studiemiljømæssige forhold og områder af mere personlig eller faglig karakter. På baggrund af, at der kun er afsat 35 minutter til selve samtalen, arbejder de fleste studievejledere med udgangspunkt i et skema, som de studerende bruger i deres forberedelse til samtalen. Skemaet må dog aldrig gøre, at man som studievejleder ikke er opmærksom på, at der kan være noget andet, som er mere presserende for den studerende. Samtalen er ikke frivillig, underforstået at det ikke er noget, man skal bede om som studerende. Og det betyder til tider, at samtalen ikke nødvendigvis omhandler studiemetodik, men at man som vejleder kan sidde overfor en studerende, der ikke selv har bedt om hjælp, men som alligevel har meget hårdt brug for hjælp til prioritering i livet mellem uddannelse og privatliv. Eller studerende der ikke oplever at være inkluderet på studiet generelt.

I det omfang der er tid og rum i den obligatoriske samtale, kan karrierevejledningen tages op. Med reference til Capacent Epinions undersøgelse af den faldende søgning til professionsbacheloruddannelserne² er det vigtigt, at man som studerende også kan se sig selv som færdiguddannet professionsudøver eller har gjort sig overvejelser om videreuddannelse.

² Capacent Epinion (2008): *Årsager til den faldende søgning til professionsuddannelserne*.

Samtalen set fra et vejlederperspektiv

Som vejleder er jeg meget taknemmelig for, at ledelsen på JYDSK også prioriterer individuel studievejledning højt. Og det er vigtigt, at man som vejleder har en ledelse, der ser vejledningen som fri og uafhængig. Forstået på den måde, at studievejlederen ikke står til ansvar for frafaldsprocenter og den økonomi, der er forbundet hermed.

Som vejleder på JYDSK har vi med de obligatoriske individuelle samtaler mulighed for at få et helhedsperspektiv på den studerendes livssituation. Som vejleder skal man konstant balancere mellem den studerendes behov og uddannelsens behov. Og denne balancegang skal gerne være dynamisk. Studievejledning er en syntese af viden og kunnen og vejledningen må ikke reduceres til teknik. Den individuelle samtale animerer og stimulerer de studerendes refleksioner både på det personlige plan, men også i forhold til uddannelsens organisering. Hvis man som vejleder udelukkende fokuserer på den studerendes problemer, kan man sidde fast i årsagsforklaringer og blive mindre opmærksom på de strukturelle faktorer, der kan have indflydelse på frafald.

Jeg ser ikke vejlederen som *advokat* for den studerende, men mere som et talerør til teamets undervisere, til uddannelsesplanlægger og ledelse. Vejlederen skal ikke blindt formidle alt, men bruge sin faglige indsigt til at indsamle og strukturere problemfelter.

Et muligt studenterperspektiv

Som studievejleder kan man med opmærksomhed på den enkelte studerende være medvirkende til, at den studerende ikke går glip af potentielle udviklingsmuligheder. Og vi er ikke alene med til at

hjælpe den studerende til at gennemføre, men også medvirkende til at give en god selvpfattelse som afsæt for professionsudøvelse og eventuel videreuddannelse. Dette baserer jeg på mundtlige tilbagemeldinger fra studerende. Det er vigtigt, at de studerende oplever relationen til studievejlederen som ikke-formynderisk, og at den enkelte studievejleder har fokus på den studerendes personlige og faglige udvikling, uden at der bliver tale om omklamring.

Som vejleder skal man også kunne vejlede studerende ud af uddannelsen med et helhedsperspektiv på både den studerendes liv, uddannelsens krav og muligheder og en fremtidig professionsudøvelse. Det er ikke alle, der skal være pædagoger! Jeg havde en samtale med en studerende, der skulle vejledes ud af uddannelsen, og selvom det var en meget svær samtale og en smertefuld afklaring for den studerende, så endte samtalen med, at hun takkede. Hun sagde, at hun oplevede, at hun for første gang var blevet set og hørt som den, hun var.

Kontakten til den enkelte studerende

De studerendes perspektiv på uddannelsen til professionsbachelor fremstilles af Jensen, Kamstrup og Hasselmann³ i en AKF-rapport fra 2008. Her peger de studerende på social integration som en vigtig faktor i gennemførelse af studiet. At skabe socialt inkluderende fællesskaber og miljøer på uddannelsen ser jeg som en vigtig opgave for studievejleder, undervisere og ledelse i fællesskab.

I rapporten peger de studerende også på relationen mellem den enkelte studerende og en underviser som både en vigtig læ-

3 AKF Rapport (2008): Jensen, Kamstrup og Hasselmann: *Professionsbacheloruddannelserne - de studerendes vurdering af studiemiljø, studieformer og motivation for at gennemføre.*

rings- og inklusionsmekanisme. Den relation kan være svær at opnå med holdstørrelser på 32 studerende. Men det er netop den relation man med den obligatoriske individuelle studievejledningssamtale har mulighed for at opnå.

Studievejledning i et fremtidsperspektiv

Professionsbacheloruddannelserne er alle hårdt trængt på økonomi. Jeg har alligevel et håb om, at de fremtidsperspektiver vi på Pædagoguddannelsen JYDSK har på studievejledningen, kan overleve og finde en form, der gør implementering mulig.

Jeg har ovenfor argumenteret for kvaliteten i en studievejledning, der tager udgangspunkt i den enkelte studerende. Jeg kunne i et fremtidsperspektiv også forestille mig, at vi kunne arbejde med at udvikle superviseret gruppevejledning. Jeg er i samarbejde med to hold studerende på henholdsvis 5. og 3. semester gået i gang med at diskutere fordele og ulemper ved en sådan vejledning, men det er stadig et personligt initiativ, som senere skal fremlægges for studievejledergruppe på uddannelsen.

På JYDSK diskuterer vi etablering af en intern instans, der kan tilbyde studerende psykologisk bistand. Derudover arbejder vi også på etablering af en mentorordning med et tosidet perspektiv:

Dobbelt mentorordning

I samarbejde med min studievejlederkollega Hanne Hede Jørgensen har jeg været med til at præsentere seminariets ledelse for et forslag til en mentorordning, der både retter sig ind mod studerende på uddannelsen og ud mod elever på ungdomsuddannelserne. Den interne del af mentorordningen har som mål at kunne

fastholde studerende på uddannelsen. Det kan være tosprogede studerende, der har behov for støtte af personlig, social eller faglig karakter. Men også andre studerende, der kan have særlige behov for støtte. Mentorerne har vi valgt at betegne som *Superpædagoguddannelsesbrugere*, studerende med ressourcer, overblik og overskud. Og man kan vel betegne relationen mellem mentor og mentee som en form for *pædagogisering af sociale relationer*.

Den eksterne mentorordning har både socialpolitiske, pædagogiske og rekrutteringsmæssige begrundelser. Her tænker vi ikke alene rekruttering til Pædagoguddannelsen JYDSK. Men at vi gennem det netværk, der eksisterer i VIA UC kan formidle kontakter til andre professionsrettede uddannelser. Mentorerne her er pædagogstuderende på uddannelsens 4. semester, der søger om optagelse på en intern mentoruddannelse.

Der er stadig mange uafklarede aspekter i forhold til en dobbelt mentorordning, mange spørgsmål, der skal stilles og dilemmaer, der skal diskuteres.

Fremtidsønsker

Det kan være svært i en professionsbacheloruddannelse at iværksætte nye initiativer, der kræver økonomi, men som et vejledende seminarium er det vigtigt løbende at evaluere, udvikle og initiere også på studievejledningsområdet.

Personligt har jeg et ønske om, at vi i form af et pædagogisk udviklingsarbejde på et tidspunkt kan fokusere på forskellige vejledningsteorier og metoder både til opkvalificering af os som vejledergruppe, men også for at kunne diskutere uddannelsens almindelsestradition i relation til både faglig vejledning og studievejledning.

Karrierevalgsperspektivet i UU's vejledningsindsats

Per Bram Centerleder

- UU Vest, Region Hovedstaden
- PBH@ucc.dk

Livskarriereperspektivet i vejledningen er et centralt omdrejningspunkt i den individuelle vejledningsindsats i UU's vejledningsarbejde med de unge 12 – 25 årige.

At forstyrre og udfordre den vejledtes selvfortælling for at skabe "transition" til den vejledtes tidligere arbejde med sin egen komplekse karrierevalgsproces. Målet er at få den vejledte til løbende at reflektere over og udvikle sin karrieremodenhed.

Vejledning fra vugge til krukke – et relationsarbejde

Vejledningsprocessen er en læringsproces, som forudsætter et tillidsfuldt relationsforhold mellem vejleder og vejledte, hvis det skal lykkes at udfordre vejledtes selvforståelse af sin karrieremodenhed. Derfor arbejder vejlederne i UU Vest Region Hovedstaden med de samme unge i hele deres karriereforløb fra 12–25 år, når og hvis der sker forandringer i form af fravalg eller omvalg. Det medvirker også til, at vejlederne udvikler deres egen læring/refleksion om den tidligere vejledningsindsats med den enkelte unge.

Karrierelæring

Vejledernes forståelse af karrierelæring tager afsæt i den socialkognitive (SCCT)¹ karriereteori.

Hovedpointerne her er, at:

- Valg og handlinger påvirkes af individets tanker om sig selv og om det udbytte, valget kan medføre
- Mennesket har mulighed for at påvirke sin egen udvikling og sine omgivelser
- Valg foregår i en kontekst

Nøgleelementer i karriereudvikling er derfor:

1. Tro på egen formåen (*self-efficacy*)
2. Forventninger til udbyttet
3. Personlige mål
4. Aktuel kontekst
5. Tidligere læringserfaring

Teorien arbejder bl.a. med en valgmodel og en handlingsmodel:

¹ Lisbeth Højdal og Lene Poulsen, 2007: Karrierevalg – teorier om valg og valgprocesser, forlaget Studie og Erhverv

Valgmodel

Vejledtes tilkendegivelse af et ønske og dermed et valg – handlingsmål, med det formål at implementere valget – interesser behøver ikke komme i spil, valg kan finde sted, kun på basis af dennes selvantagelse og resultatforventninger. Direkte interessevalg forekommer kun under ”optimale betingelser” (det frie valg: evne, vilje, forudsætning og mulighed), og når personen er i stand til at formulere sine interesser og personlige mål.

Handlingsmodel

”I handlingsmodellen rettes opmærksomheden på selve målformuleringen og betydningen af vejledtes egen opfattelse af kompetence (for høje/lave mål). En fejlagtig opfattelse af egne evner kan enten indvirke på det resultat, han/hun opnår ved en bestemt aktivitet, eller medføre, at vejledte udvikler præstationsangst eller undgår udfordringer. Derfor bør de mål og delmål, der arbejdes med i vejledningen, være så tydeligt defineret som muligt.”² Vejlederens indsats er derfor at identificere og udfordre den unges karrieremødehed.

Hvad mennesker rent faktisk kan præstere, afhænger til en vis grad af, hvordan de fortolker og anvender deres evner, hvorfor mennesker med de samme potentialer kan præstere meget forskelligt.

Denne erkendelse og forståelse for hvad der har indflydelse på individers valgproces, er vejledernes bagtæppe for arbejdet med karriererejsen.

Karriererejsen

Med inspiration fra Careers Scotland’s³

² Ibid.

³ <http://www.careers-scotland.org.uk/home/home.asp>

”Career Journey”, arbejder vejlederne med at udvikle en metodisk tilgang til vejledningsprocessen, der skal udfordre den vejledtes valgmetode i den løbende vejledning.

At planlægge sin karriere indebærer både at beslutte et karrierevalg og handle på sit karrierevalg, derfor kan processen beskrives som en 6-faset cirkulær model:

1. Lære at tage beslutninger – Være villig til at lave en karriereplan (valgparathed), at kende en metode og reflektere over denne.
2. Tage en karrierebeslutning – Bruge en metode til indsigt i sig selv og uddannelser/job.
3. Få kendskab til den/det valgte uddannelse/job – Vide hvor man finder information om uddannelse/job.
4. Vide hvordan man søger – Udfylde ansøgningsskemaer, lave ansøgning / cv
5. Forståelse af uddannelses/jobsamtaler og deres udbytte – At kunne udvælge og værdsætte udbytte.
6. Udvikle sin karriere – At handle ved forandringer, udvikle sin karrierelæring.

At reflektere over sin egen metode i valgprocessen

Når der i vejledningen arbejdes med elev/uddannelsesplan, som et løbende refleksionsværktøj over den vejledtes egen valgproces, får man fokus på den vejledtes forståelse af egen formåen.

Vel at mærke hvis der arbejdes med uddannelsesplanen fra et udviklingsorienteret perspektiv og dermed skabes mulighed for at fokusere på vejledtes egen læring af sin tidligere valgproces.

Den 1. august 2009 smeltede den lov-

bundne elevplan og den ligeledes lov-bundne uddannelsesplan sammen til ét dokument⁴. Det giver en unik mulighed for at betragte refleksionsværktøjet i et bredt karrierespæktiv. Elevplansdelen udgør skolens vurdering af de faglige og sociale kompetencer i en undervisnings-kontekst, og uddannelsesplandelen handler om den unges og vejlederens fælles forståelse af det brede karrierebegreb i et fremadrettet handlingsperspektiv.

Uddannelsesplanen kan fra dette perspektiv derfor bruges som et løbende portefolie-flow til at understøtte vejledte og vejleders fælles forståelse af vejledtes selvfortælling.

⁴ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=126051>

Sammenhæng mellem overgangs – og gennemførelsesvejledning

Det fælles refleksionsværktøj Uddannelsesplanen er derfor omdrejningspunkt for livslang vejledning. Dermed også et vigtigt værktøj for den videre vejledning på ungdomsuddannelserne.

Vejledningsreformens adskillelse af vejledningen i de to begreber overgangsvejledning og gennemførelsesvejledning, forstyrrer hele forståelsen af vejledningens hovedopgave, nemlig at bedrive karrierevejledning. Karrierevalgsteoriene understreger netop vejledningens fokus på forudsætningerne for valgprocessen.

Så lad os genindføre begrebet **karrierevejledning**, så vi som profession har fast grund under fødderne.

Virkningsevaluering – Det virker!

Alice Petersen *cand.scient.san.* • lektor

- studievejleder ved Sygeplejerskeuddannelsen i Odense
- University College Lillebælt • alpe@ucl.dk

Bidrag fra: Birte Aidee Johannessen, studievejleder ved Sygeplejerskeuddannelsen i Odense, University College Lillebælt, og Anne Marie Højvang, Msc.PD, underviser, studievejleder og udviklingskonsulent ved fysioterapeutuddannelsen, University College Lillebælt.

Hvordan bliver vi i stand til at udvikle en brugbar evalueringsform?

Hvilke veje er mulige?

Studievejlederfunktionen ved sundhedsuddannelserne ved University College Lillebælt har ikke været evalueret siden implementeringen i 1990. Studievejledningen var det sidst område i organisationen, der manglede at blive systematisk evalueret. Derfor besluttede vi, studievejlederne, at vi ville udvikle og implementere en evalueringskapacitet. Med BEK nr. 706 omhandlende Gennemførelsesvejledning på Undervisningsministeriets område, blev det klart, at evaluering nu også er et officielt krav. Vi stod tilbage med spørgsmålet om, hvordan vi skulle gribe det an? Hvilken vej skulle vi gå?

Hvilken metode var brugbar?

Virkningsevaluering fokuserer på, hvad der virker for hvem, hvornår og under hvilke omstændigheder. Virkningsevaluering tager udgangspunkt i tydeliggjorte og eksplicite forestillinger om, hvorfor og hvordan en given indsats virker under bestemte omgivelsesbetingelser. Disse

forestillinger kaldes i forbindelse med virkningsevaluering en programteori. Det vil sige, at hovedspørgsmålet i virkningsevaluering er, om vi kan afkræfte, bekræfte eller udvikle programteorien. Metoden blev ligeledes valgt, da den er optimal i det fremtidige arbejde i en dynamisk kontekst.

De 7 trin på vejen

Projektgruppen gennemførte følgende 7 trin:

1. Opstillede evalueringsspørgsmålet
2. Fandt kilder til udarbejdelse af programteorien
3. Opstillede programteorien i et flowchart
4. Gjorde programteorien klar til evaluering
5. Valgte evalueringsmetode
6. Indsamlede data
7. Analyserede og konkluderede
8. Justerede og udviklede programteorien (projektgruppens tilføjelse)

Hvad viste evalueringen?

Evalueringen afslørede en række stopklodser i indsatsen. Receptionisterne var ikke korrekt informeret og henviste derfor ikke korrekt. De teoretiske og kliniske underviseres viden om og varetagelse af gate-keeperfunktionen var mangelfuld. De studerende manglede viden om studievejlederfunktionen, ligeledes angav de, at der var for lang responstid hos studievejlederne. Med andre ord var der en række centrale områder i programteorien, der skulle udvikles.

Udvikling af programteorien

Vi ændrede i programteorien, således at studievejlederfunktionen kunne indfri det centrale mål: at den studerende får den vejledning, vedkommende har brug for, hvor og når den studerende har brug for det.

Virkningsevaluering – en ubarmhertig øjenåbner!

Metoden blotlagde kvaliteten i indsatsen eller manglen på samme. Med andre ord måtte vi se i øjnene, at nogle af de implicitte forestillinger vi havde om studievejlederfunktionen, ikke holdt vand. Kort sagt var vi nødt til at udvikle programteorien og dermed vores praksis.

En tidskrævende, men god investering.

Det tager tid at udarbejde en programteori, men det er en god investering. Kort sagt er arbejdsprocessen bevidsthedskabende, den synliggør studievejledernes implicitte og eksplicitte forestillinger om indsatsen.

Flow-chartet

Flow-chartet var en stor hjælp ved udarbejdelsen af evalueringsredskabet (spørgeskemaet og interviewguiden) og i forbindelse med analyse af data. Det vil sige, det blev tydeligt, hvor programteorien skulle (kvalitets)udvikles, som følge af resultaterne fra evalueringen.

Lidt mere om de 7 trin

Ad 1. Opstille evalueringsspørgsmålet

Hvorvidt studievejlederfunktionen har virket, på hvilken måde og under hvilke omstændigheder?

Ad 2. Finde kilder til udarbejdelse af programteorien

Udarbejdelsen af en programteori var en forudsætning for, at vi kunne gennemføre en virkningsevaluering. Vi identificerede relevante kilder¹, der udsagde "noget" om studievejlederfunktionen. Indholdet i kilderne blev analyseret ud fra følgende 4 kategorier: indsats, proces, resultat og mål.

Ad 3. Opstille programteori i et flow-chart

Programteorien blev opstillet i et flow-chart for at synliggøre kausale sammenhænge mellem indsats, proces, resultat og mål.

¹ Kilder lå til grund for udarbejdelse af programteorien: BEK 706, Bertel Haarders udtalelser under vejlederkonferencen oktober 2008 KBH, Udviklingskontrakt for UCL (2008-2009), Faglig strategi for fysioterapeutuddannelsen (2008-2011), Faglig strategiplan for sygeplejerskeuddannelsen i UCL, Faglig strategiplan for sygeplejerskeuddannelserne i Odense, Ergoterapeutuddannelsens udviklingskontrakt (2008-2011), de fagprofessionelles perspektiv (Notat 2005-06 Den fælles studievejledning ved CVSU), UVM (kvalitetsudvikling), FUE's etiske kodeks for vejledere og vejledning, data fra fokusgruppeinterview med studerende for de respektive sundhedsuddannelser (2007-2008), data fra fokusgruppeinterview med undervisere og kliniske vejledere fra de respektive uddannelser (2007-2008), BEK om akkreditering og godkendelse af erhvervsakademiuuddannelser og professionsbacheloruddannelser m.v., Idékatalog "46 idéer til vejledning på mvu", udgivet af VUE 2008.

Ad 4. Gøre programteorien klar til evaluering

Vi overvejede følgende: Hvor er usikkerheden i indsatsen størst? Hvor er gevinsten størst? Hvor bruges der flest ressourcer? Hvor i indsatsen ønsker vi at placere evalueringens- "kameraet" i denne evaluering?

Ud fra flow-chartet blev det tydeligt, at synlighed og tilgængelighed var afgørende, hvis studievejlederfunktionen skulle indfri det centrale mål, at *den studerende får den vejledning, vedkommende har brug for, hvor og når den studerende har brug for det*. Derfor udarbejdede vi flow-chart (II), der zoomede ind på synlighed og tilgængelighed.

Ad 5. Vælge evalueringsmetode

Virkningsevaluering foreskriver ikke hvilken metode, der skal anvendes, valget afhænger af, hvad man ønsker at evaluere. Det vil i vores tilfælde sige tilgængelighed og synlighed (Dahler-Larsen 2003 s. 73).

Ad 6. Indsamle data

Første del af dataindsamlingen bestod af en elektronisk evalueringsspørgeskemaundersøgelse blandt studerende på modul 2 på de respektive uddannelser. Begrundelsen for valget var dels, at det vi ønskede at undersøge var kvantificerbart, dels et spørgsmål om ressourcer. Spørgeskemaet blev udarbejdet ud fra programteorien og afprøvet ved en pilotundersøgelse i april 2009. Ledelsen besluttede, at undersøgelsen skulle foregå elektronisk, vel vidende at det formentlig ville give en lav svarprocent. De studerende blev informeret skriftligt og mundtligt om evalueringen.

Anden del af dataindsamlingen bestod af to tværfaglige fokusgruppeinterview: Et med kliniske undervisere og et med teoretiske undervisere fra de respektive

uddannelser. Begrundelsen for dette valg var, at programteorien gjorde det tydeligt, at studievejlederne er afhængige af, at kliniske og teoretiske undervisere ved, hvad de kan bruge en studievejleder til og at de henviser studerende med behov for studievejledning, evt. selv tager kontakt til en studievejleder vedr. en studerende med vejledningsbehov. Kort sagt fungerer de kliniske og teoretiske undervisere som "gate-keepere" i forhold til studievejlederfunktionen. Projektgruppen udarbejdede en interviewguide samt inklusionskriterier. Informanterne blev orienteret mundtligt og skriftligt.

Ad 7. Analysere og konkludere

Gruppen analyserede data fra spørgeskemaundersøgelsen og data genereret ved de to fokusgruppeinterview. Data blev sammenholdt med programteorien og det centrale mål.

Ad 8: Justere/udvikle programteorien (projektgruppens tilføjelse)

Ud fra analysen af data blev det tydeligt for os, at de kliniske og teoretiske undervisere stort set var fraværende i programteorien. Det er et problem set i lyset af, at vi tillægger dem stor betydning specielt i forhold til gate-keeper-funktionen.

Ud fra analysen er der følgende forslag til ændringer af programteorien:

Proces

- Informationen om studievejledning på Fronter og hjemmesiden skal forbedres
- Møde med de studerende en gang pr. semester, hvor studievejledningen dagsordensættes
- Studievejledersekretærens funktion skal tydeliggøres i forhold til de studerende der er på institutionen.
- Systematisk introduktion af nye receptionister ved en studievejleder

- Der skal udarbejdes en mobiltelefon-praksis
- Der skal arrangeres møder for kliniske og teoretiske undervisere, hvor studievejleder- og gate-keeper-funktionen italesættes
- Udarbejdelse af en folder vedr. studievejlederfunktionen, til brug for studerende og undervisere

Resultat

- At der er etableret personlige relationer mellem studievejlederne og studerende
- Teoretiske og kliniske undervisere kender deres rolle og ansvar ifht studievejlederfunktionen, herunder gate-keeper-funktionen
- Studievejlederfunktionen bliver en naturlig del af organisationen
- At den studerende får den vejledning, vedkommende har brug for, hvor og når vedkommende har brug for det

Mål

- Studievejlederfunktionen er synlig og tilgængelig for studerende, kliniske undervisere og teoretiske undervisere
- De studerende fuldfører uddannelsen

Ændringsforslagene skal drøftes med vores kollegaer og ledelsen, med henblik

på at træffe beslutninger om ændring af programteorien og dermed af praksis.

En rejse i et ukendt landskab

Arbejdet med evaluering af studievejlederfunktionen har været en spændende, motiverende og til tider besværlig rejse i et ukendt landskab. Den systematik, der er indlejret i virkningsevaluering, har fungeret som et anvendeligt kort på vores rejse!

Relevante kilder:

Dahler-Larsen P. (2006). *Evalueringsskulptur. Et begreb bliver til*. Odense. Syddansk Universitetsforlag.

Dahler-Larsen P., Krogstrup H.K. (red) (2001). *Tendenser i evaluering*. Odense. Odense Universitets forlag.

Dahler-Larsen P. (2004). *Evaluering og magt*. Århus. Aarhus Universitetsforlag.

Dahler-Larsen P., Krogstrup H.K. (2003). *Nye veje i Evaluering*. Århus. SYSTIME ACADEMIC

Haraldsen G. (1999). *Spørreskjemamethodik etter kokebokmetoden*. Oslo. Ad Notam Gyldendal

Dahler-Larsen P. (1998). *Rituelle refleksioner – om evaluering i organisationer*. Odense. Odense Universitetsforlag.

Sociale forskelle i valg af videregående uddannelse

– lærernes og vejledernes rolle

Trond Beldo Klausen lektor, ph.d.

- Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation
- Aalborg Universitet.

Den 'sociale arv' på uddannelsesområdet er sejlivet i Danmark – som i verden i øvrigt. Til trods for en vis opblødning over tid, især blandt piger, er der stadig en markant sammenhæng mellem familiebaggrund og uddannelsesniveau i den danske befolkning (Esping-Andersen 2004, McIntosh & Munk 2006, Benjaminson 2006, Jæger 2007).

Navnlig er yderpunkterne på 'uddannelsesstigen' præget af en betydelig social reproduktion. Den historisk set skrumpende 'restgruppe' – dvs. dem, der ikke får en kompetencegivende uddannelse udover folkeskolen – er i stigende grad blevet en endestation for de ufaglærtes børn (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2005), mens de lange videregående uddannelser stadig er en tumleplads for de bedrestillede børn. Der har dog vist sig at være en stor variation mellem de enkelte uddannelser og universiteter (Thomsen 2008).

Tabel 1. Social oprindelse og universitetsuddannelse i 2001, fødselsårgangene 1954–1971 (procentandele for udvalgte grupper).

Fars erhverv:	Universitetskandidat	Befolkningen
Leder/ejer	5,2	2,8
Akademiker	10,9	2,4
Højere funktionær	12,6	3,7
Ufaglært	6,6	25,0

En undersøgelse baseret på registerdata for hele den danske befolkning viser, at børn af akademikere udgør 10,9 procent af universitetskandidaterne, mens de kun udgør 2,4 procent af befolkningen som helhed. De er således overrepræsenteret på universiteterne med en faktor på ca. 4,5. Modsat forholder det sig med børn af ufaglærte arbejdere, der udgjorde 25 procent af befolkningen i 2001, mens deres universitetsandel kun var 6,6 procent (Klausen 2007:78). For andre grupper er skævrekrutteringen mindre, men der er langt igen til en lige fordeling af uddannelseschancer.

En stor 'talentreserve'

Den betydelige sociale skævhed har traditionelt været set på som et spild af 'talentreserven'. At der er tale om en 'talentreserve' betinger dog, at man har de faglige forudsætninger for at læse videre. For uden tilstrækkelige faglige forudsætninger er der jo ikke tale om en reel reserve – som kan mobiliseres uden videre.

Men 'talentreserven' er i allerhøjeste grad reel. Tabel 2 viser, at blandt 'superstuderterne', der har et karaktergennemsnit fra gymnasiet på 10 eller højere på den gamle

Tabel 2. Universitetsfrekvenser (procent) blandt udvalgte sociale grupper og studentereksamensgennemsnit. Fødselsårgangene 1954 - 1971.

	Karakterniveau i gymnasiet:				
	5,5- 6,9	7,0-7,9	8,0-8,9	9,0-9,9	10,0-13,0
Fars erhverv:	5,5- 6,9	7,0-7,9	8,0-8,9	9,0-9,9	10,0-13,0
Leder/ejer	4,6	13,9	34,6	60,5	67,9
Akademiker	9,1	21,3	43,0	65,5	77,4
Højere funktionær	7,1	17,0	39,9	63,6	75,7
Ufaglært	2,1	6,7	18,7	38,3	48,1

13-skala, får 48 procent af de ufaglærtes børn efterfølgende en universitetsuddannelse. Den tilsvarende andel blandt børn af akademikere er 77 procent. Det er en meget stor forskel og indebærer, at mere end halvdelen af de højest kvalificerede arbejderbørn ikke går på universitetet.

I karakterintervallet 9,0 til 9,9 er universitetsfrekvensen henholdsvis 38 og 65 procent, mens de tilsvarende procentandele i den præstationsmæssige midterkategori - karakteren 8,0 til 8,9 - er 18 og 43 for henholdsvis arbejder- og akademikerbørn (Klausen 2007:93).

Der er med andre ord indtil mere end dobbelt så høj sandsynlighed for, at akademikerbørnene får en universitetsuddannelse på de karakterniveauer i gymnasiet, hvor man normalt har gode forudsætninger for at læse videre. Selv ikke ved en hel karakter højere i gennemsnit opnår børn af ufaglærte samme universitetsfrekvens som børn af akademikere.

Hvis man også medregner de mellem-lange videregående uddannelser, er forskellen imidlertid langt mindre. Så selv om studenter med oprindelse i arbejderfamilier har et større frafald på overgangen mellem gymnasiet og de videregående uddannelser, er årsagen til de store sociale forskelle først og fremmest, at unge med arbejderbaggrund systematisk vælger en videregående uddannelse af kortere varighed end deres klassekammerater med akademikerforældre.

Manglende selvtillid

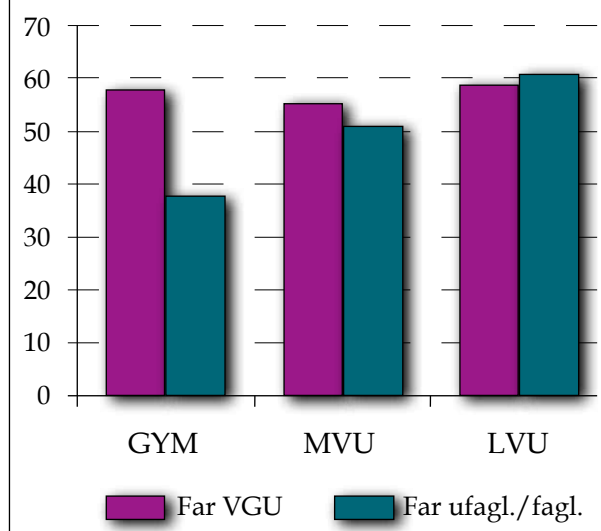
Årsagen til de store uddannelsesforskelle er kompleks. Traditioner og kultur spiller en rolle (Jæger & Holm 2007). Ligeledes kan værdiorienteringer og økonomiske forskelle have en vis betydning. Desuden har der vist sig at være forskelle i risikoviljen mellem sociale grupper, når det gælder om at satse et længerevarende uddannelsesforløb

En undersøgelse af et landsrepræsentativt udvalg af studenterårgang 2007, som er gennemført ved Centre for Comparative Welfare Studies ved Aalborg Universitet, peger på en anden mulig medvirkende årsag: Forskelle i selvtillid. Figur 1 viser, at 58 procent af studenterne med højt uddannede fædre opgav, at de havde høj selvtillid målt på en bred vifte af indikatorer. Den tilsvarende andel blandt unge fra arbejderhjem var 38 procent. Og forskellene i selvtillid er som forskellen i uddannelsesniveau: Unge fra arbejderhjem skal have ca. en hel karakter bedre gennemsnit i gymnasiet end klassekammeraterne fra akademikerhjem, før selvtilliden når op på samme niveau.

Blandt de universitetsstuderende i samme årgang er der derimod ingen forskelle i selvtillid mellem de to grupper. Akademikerbørnene har stadig for 58 procents vedkommende en høj selvtillid, mens arbejderbørnene ligger på 61 procent. Det betyder, at arbejderbørn med lav selvtillid i høj grad fravælger de lange uddannelser.

Figur 1. Selvtillid efter social baggrund og uddannelsesniveau

Vejlederne har størst gennemslagskraft blandt børn af ufaglærte

Kvikke unge fra arbejderklassen med manglende selvtillid burde være en oplagt målgruppe for studievejledningen. Og på spørgsmålet om, hvem der har haft mest indflydelse på deres uddannelsesvalg, svarer 14 procent af arbejderbørnene, at studievejledningen har haft stor eller nogen betydning. Den tilsvarende andel blandt dem med højt uddannede fædre er kun seks procent. Vejlederne scorer dermed 2,5 gange højere blandt arbejderbørn end akademikerbørn (Klausen 2008: 9).

Vejlederens indflydelse er dog lav i begge grupper, men det kan tolkes positivt, at vejledningen har størst gennemslagskraft over for dem, der tilsyneladende har mest brug for den.

Tallene siger dog i sig selv ikke noget om, hvorvidt vejledningen faktisk har bidraget til at øge universitetsfrekvensen. Det hænger sammen med, at langt de fleste af de adspurgte blandt 2007-studerne ville holde sabbatar, inden de læste videre. Først fra og med indeværende efterår

vil de faktiske uddannelsesvalg for majoriteten af den pågældende årgang kunne aflæses i statistikkerne.

Der blev imidlertid også stillet spørgsmål om, hvilken uddannelse studenterne havde planer om at begynde på, når sabbatperioden var overstået. Og her kan man observere nogle interessante forskelle: Unge fra arbejderhjem, for hvem studievejledning ikke har haft betydning, ønsker for 45 procents vedkommende at læse på universitetet. Blandt dem, der svarede, at vejledningen har haft en betydning, vil 60 procent læse på universitetet (Klausen 2008:10).

Men lærerne er vigtigst

Den samme undersøgelse viser imidlertid, at lærerne spiller en endnu vigtigere rolle i påvirkningen af de unges uddannelsesvalg. For det første har lærerne væsentlig bedre fat i de unge, end vejlederne har. Det er som forventet, i og med at lærerne har kontakt med de unge på daglig basis.

For det andet er der endnu flere af dem, der har svaret, at lærerne har haft en betydning for uddannelsesvalget, som vil læse videre på universitetet. Blandt arbejderbørn i gymnasiet, som er blevet påvirket af lærerne, vil 65 procent læse på universitetet. Mens andelen blandt dem, som ikke har ladet sig påvirke af lærerne, kun er 36 procent.

Resultaterne både for vejledernes og lærernes vedkommende peger i retning af, at studievejledning kan have en positiv indflydelse på arbejderbørns ambitioner om at læse videre. Så vil tiden vise, om ambitioner og handling følges ad.

Vejledning på offensiven

Ud fra målsætningen med studievej-

ledning, der for nylig blev skærpet ved revisionen af vejledningsloven til at lægge vægt på grupper med "særlige behov", peger resultaterne i den ønskede retning (jf. Danmarks Evalueringsinstitut 2007).

Man skal imidlertid være forsigtig med at drage alt for bastante konklusioner om vejledningens effekt på de unges uddannelsesambitioner. Det skyldes både, at der er tale om et forholdsvist begrænset – om end repræsentativt – talmateriale, og at undersøgelsen kun er gennemført på ét tidspunkt.

Det medfører, at resultaterne også kan være i overensstemmelse med en anden tolkning: Nemlig at de, der i udgangspunktet er mest interesserede i en universitetsuddannelse, får mest ud af vejledningen, fordi vejledernes ekspertise er mere afgørende for dem end for de klassekammerater, der ønsker en kortere uddannelse. Snarere end at vejledning påvirker uddannelsesvalget, kan den planlagte uddannelse påvirke ens syn på studievejledning.

Vejledning er en tovejsproces, og påvirkningsretningen kan ikke afgøres med sikkerhed. I lyset af den lave score på selvtillid blandt unge talenter fra arbejderhjem er det dog oplagt, at vejledningen har en rolle at spille i kampen for en øget social mobilitet.

Styrken ved studievejledning er, at den kan opmuntre unge uden uddannelsesmæssige rollemodeller i familien til at tro, at det faktisk godt kan lade sig gøre at tage en akademisk uddannelse. Det, de unge fra hjem uden klaver og bøger i reolen har brug for, er vejledere, der viser dem lidt af den uddannelsesverden, akademikerbørn får ind med modermælken.

Kilder

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2005),

Den sociale arv er blevet tungere. I Ugebrevet A4, 7. marts 2005.

Benjaminsen, Lars (2006), *Chanceulighed i Danmark i det 20. århundrede. Udviklingen i intergenerationelle uddannelses- og erhvervschancer*. København: Sociologisk Institut.

Danmarks Evalueringsinstitut (2007), *Vejledning om valg af uddannelse og erhverv*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Esping-Andersen, Gøsta (2004), "Untying the Gordian Knot of Social Inheritance". *Research in Social Stratification and Mobility*, 21, 115 -138.

Jæger, Mads Meier & Anders Holm (2007), "Does parents' economic, cultural, and social capital explain the social class effect on educational attainment in the Scandinavian mobility regime?" *Social Science Research*, 36, 719-744.

Jæger, Mads Meier (2007), "Educational mobility across three generations: The changing impact of parental social class, economic, cultural and social capital". *European Societies*, 9,4,527-550.

Klausen, Trond Beldo (2008), *Læreres og vejlederes betydning for social mobilitet på universiteterne*. Aalborg: CCWS Working paper 2008-60.

Klausen, Trond Beldo (2007), *Et spørgsmål om klasse? 2. udg.* Aalborg: Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning.

McIntosh, James & Martin D. Munk (2006), *Family Background and Secondary Educational Choices: Changes over Five Danish Cohorts*. København: Socialforskningsinstituttet.

Thomsen, Jens Peter (2008), *Social differentiering og kulturel praksis på danske universitetsuddannelser*. Roskilde: Forskerskolen i livslang læring.

PRESTO

– At lære-at-lære og Peer education
i en europæisk kontekst

Lone Nordskov Nielsen lektor

- VUE, VIA UC
- loni@viauc.dk

Carla Tønder Jessing videntcenterleder

- VUE, VIA UC
- ctj@viauc.dk

PRESTO er en forkortelse for Peer Related Education Supporting Tools.

Projektet er et EU-projekt under Lifelong Learning Programmet, og det varer 2 år – fra november 2008 til november 2010. Der indgår 5 lande i projektet: Italien, England, Polen, Rumænien og Danmark. Fra Danmark deltager VUE i VIA UC – se endvidere www.vejledning.net og www.prestoproject.eu

Projektets formål og forløb:

Projektet retter sig mod elever i grundskole og ungdomsuddannelse i alderen 14 til 19 år. Formålet med projektet er støtte uddannelses gennemførelse ved at forbedre elevernes lærings- og studiemetoder ved hjælp af "peer education", en form for tutorer eller "kammerat-hjælp" (arbejde i grupper). Hertil er der udviklet et 'lære-at-lære-materiale', som bliver afprøvet og færdigudviklet i alle fem lande i løbet af projektet. Materialet omfatter en række aktiviteter og øvelser, der vedrører

læring og elevers holdninger og fremgangsmåder i f.t. skolearbejde og studier.

Der er gennemført en pilotfase i projektet – i foråret 2009 – som Langkjær Gymnasium og Århus Statsgymnasium deltog i, i den danske del af projektet. I pilotprojektet blev der gjort erfaringer med materialet, som herefter bliver justeret, så det er klar til at blive anvendt af flere elever i flere uddannelsesinstitutioner.

Fra efteråret 2009 til sommeren 2010 er der en udvidet afprøvnings- og implementeringsfase, hvor der deltager 10 skoler – ungdomsuddannelser, efterskoler og ældste klasser i folkeskolen.

Der skal deltage 2-3 lærere/vejledere, 10 'peer supporting students' og 50 'supported students' på hver skole. 'Peer supporting students' er elever, der medvirker i at gennemføre øvelserne og bruge materialet ift deres kammerater, og 'supported students' er elever, der deltager i den undervisning, hvor materialet bliver brugt.

Projektets produkter og resultater:

1. En guide "At lære at lære" om studiemetoder (Learning to Learn Guide med hand outs). Guiden er på ca. 30 sider og indeholder både beskrivelse af studiemetoder og tilhørende øvelser. Guiden findes på engelsk og dansk. Guiden er struktureret, så den både kan bruges af "peers"-/støtteelever overfor andre elever/kammerater, af vejledere og af undervisere i egen undervisning.
2. En guide om implementering af peer education projekter (PP Guide). Guiden er på ca. 30 sider, og den retter sig mod 'peer'-elever, undervisere og uddannelsesinstitutioner. Den foreligger på engelsk og oversættes til dansk i efteråret 2009.
3. En rapport om pilotprojektet på de to ungdomsuddannelser.
4. En hjemmeside til støtte for projektet og til information om og udbredelse af kendskabet til projektet. Hjemmesiden indeholder tre sektioner, én for undervisere, én for 'peer'-elever, og én for andre elever. Hjemmesiden er etableret med fora på de fem nationale sprog. Hjemmesidens adresse er: www.prestoproject.eu
5. Udbredelse af projektet, gennem inddragelse af 10 nye skoler og ungdomsuddannelsesinstitutioner og gennemførelse af projektet her, med involvering af minimum 10 'peer'-elever og 50 andre elever hvert sted., dvs. 2-3 klasser/hold.

Idéen i projektet – støtte til gennemførelse af ungdomsuddannelse

Bag projektet ligger det europæiske fokus på øgning af procenten af unge, der gennemfører en ungdomsuddannelse og

konceptet om at lære at lære, herunder arbejde med metakognition og bevidsthed om egen læring, samt gensidig elevstøtte, her i form af træning af elever til at fungere som hjælpere for andre elever. Det er således et projekt, der både har fokus på undervisning, læringsmiljø og gennemførelsesvejledning.

Forskelle i uddannelseskulturer og -traditioner og deres implikationer for et sådant projekt

I skrivende stund er projektets pilotfase afsluttet, og den videre udbredelse af materialet og metoderne skal tage sin begyndelse.

Erfaringerne fra pilotprojektet er imidlertid yderst interessante og får implikationer for den videre gennemførelse – der vil blive markante forskelle i implementeringen i skolerne i de fem deltagende lande.

Erfaringerne kan i punktform gengives således:

- I Danmark har vi en lang tradition for gruppearbejde, for dialog i undervisningen og for en lav grad af autoritetshierarkier i grundskole og ungdomsuddannelse – det er ikke tilfældet i de fire andre deltagende lande. Tættest på vores tradition kommer UK, mens det på det nærmeste er fraværende i Italien, Polen og Rumænien. Den rumænske projektdeltager skrev eksempelvis til os efter de danske elevers evaluering af pilotprojektet, at hun ville ønske, hun havde taget sin universitetsuddannelse i Danmark, hvor elevernes vurdering bliver hørt og respekteret. Men videre betyder forskellene også, at der har været betydeligt større fokus på selve det at få eleverne til at arbejde sammen i de øvrige deltagende lande end i de deltagende danske skoler, hvor fokus i højere grad har

været brugbarheden af materialet og øvelserne i Lære-at-lære-guiden.

- I de danske deltagende skoler blev materialet til brug for træning af 'peer educators' (tutorer/kammeratmentorere) vurderet som for terapeutisk, og det blev diskuteret ud fra en kritisk stillingtagen til dét at lade elever tage del i ansvaret for konfliktløsning og 'opdragelse' af andre elever. Materialet skal derfor i den videre proces tilpasses en kritisk dansk uddannelsesteoretisk tænkning. Vurderingerne fra de øvrige deltagende lande var langt mere positive, og i forbindelse med et projektmøde i England blev vi præsenteret for forskellige former for 'peer education', herunder ældre elevers støtte til yngre elever, og 'learning societies' - en form for elevråd med indflydelse på skolemiljø, -uniformer mm. Vi så dog også et eksempel på 'peer education', som vi vil vurdere som social kontrol og gensidig opdragelse - på den ubehagelige måde. Det skete i form af 'discipline panels', bestående af et råd af tre ældre elever udpeget af lærere og ledelse til

at indkalde elever med dårlig opførsel til samtale og aftale om bedre opførsel. Vi fik fortalt, at én af eleverne optrådte som 'the good cop' og én elev som 'the bad cop', hvilket er begreber fra forhørsteknikker og ikke fra vejlednings- eller læringsteori.

- En fælles erfaring har drejet sig om lærings-materialets brugbarhed, her specifikt Lære-at-lære-guidens øvelser og korte teoretisk funderede forklaringer om formålet med og tænkningen bag øvelserne. Alle fem deltagende landes skoler fandt materialet godt og brugbart og fleksibelt nok til at kunne anvendes i alle landene med lokale udvælgelser og tilpasninger af øvelser og aktiviteter.

Udover implikationerne for det videre arbejde i dette projekt, er erfaringerne interessante at have med i overvejelserne, når vi udarbejder nye EU-projektidéer og beskæftiger os med tværgående undersøgelser af outcomes af EU-landenes ungdomsuddannelser, med benchmarks og med EU-policypapers.

Presto-møde i Canterbury, oktober 2009